

KĘSTUTIS ŽEMAITIS

Vytauto Didžiojo universitetas

NESTORIANIZMAS KRIKŠČIONIŠKO MOKSLO KONTEKSTE

Nestorianism in the Context of Christian Doctrine

SUMMARY

Nestorianism began in the Eastern Church during the fourth century. It claimed that Jesus Christ was God as well as a man and that the divine and human natures were not related hypostatically, that is, united in one person. Hence the error about two Jesuses appeared. Therefore Nestorian theology said that Mary is only human mother of Jesus the man. Later, the term was changed to Chrtistotokos - Mother of Christ. This Nestorian teaching once caused great concern not only in the East but also in Rome. Even two general meetings of the church wee devoted to this wrong Mariology and Christology. Famous writers and theologians of the Church opposed Nestorians doctrine. Today nestorianism is not acceptable with its doctrine in the Christian community, but it is called to ecumenical dialogue with the Catholic Church.

SANTRAUKA

Nestorianizmas yra Rytų krikščionių bažnyčios srovė, atsiradusi IV a., teigianti, kad Jėzus Kristus buvo Dievas ir žmogus, kurio prigimtis – dieviška ir žmogiška – nebuvo hipostatiškai susijusios viename asmenyje. Čia ir kilo jų klaida apie du Jėzaus asmenis. Todėl nestoriečių teologijoje teigiama, kad Marija yra tik Jėzaus žmogaus motina. Vėliau šis terminas pakeistas į *Christokos* – Kristaus Motina. Šis Nestoro mokymas kažkada sukėlė didelį susirūpinimą ne tik Rytuose, bet ir Romoje. Net du visuotiniai bažnyčios susirinkimai reagavo į netinkamą šio vyskupo mariologijos bei kristologijos aiškinimą. Nestoriečių doktrinai prieštaravo žymieji Bažnyčios rašytojai ir teologai. Šiandien nestorianizmas nėra priimtinas savo doktrina krikščioniškose bendruomenėse, tačiau Katalikų bažnyčios yra kviečiamas ekumeniniam dialogui.

ĮVADAS

Nestoro mokymas kažkada sukėlė didelį susirūpinimą ne tik Rytuose, bet ir Romoje. Net du visuotiniai bažnyčios susirinkimai reagavo į netinkamą šio

RAKTAŽODŽIAI: Nestorijus, mokymas, klaidos, teologai.

KEY WORDS: Nestorian, training, errors, theologians.

vyskupo mariologijos bei kristologijos aiškinimą. Nestorijaus sėkėjai susidūrė ir su politiniais sunkumais, nes ne visur buvo toleruojami. Vis dėlto ši viena iš pirmųjų atskilusi didesnė krikščionių grupė išsilaikė ne tik Rytuose, bet ir Vakaruose iki dabartinių laikų.

Apie nestoriečių teologiją žinių suteikia visuotinių Bažnyčios susirinkimų dokumentai ir Bažnyčios Tėvų bei įvairių laikų teologų raštai. Vis dėlto nagrinėti Nestoro pasaulėžiūrą gana sunku – negalime remtis jo raštais, nes jie pražuvę.

NESTORIANIZMO KRITIKA PATRISTINĖJE LITERATŪROJE

Nestorianizmas yra Rytų krikščionių bažnyčios srovė, atsiradusi IV a., teigianti, kad Jėzus Kristus yra žmogus, kuriame dieviškoji prigimtis (Dievo Žodis) apsigyveno tarsi šventovėje¹. Tai reiškia, kad Kristuje yra du asmenys – dieviškasis ir žmogiškasis. Popiežius Benediktas XVI taip apibūdino šios klaidos pradžia: „Naujasis Konstantinopolio vyskupas Nestora, priešindamasis liaudies pamaldumo tradicijai, Mergele Mariją vadinančiai Dievo Motina, ėmė ją tituluoti Kristaus Motina. Tačiau problemos esmė buvo kur kas rimtesnė negu vien Marijos titulas liaudies pamaldume. Pernelyg radikaliai sekdamas Antiochijos tradicija, pabrėžiančia tikrą Kristaus žmogiškumą, Nestoras ėmė tvirtinti, jog Kristuje esama dviejų atskirų prigimčių – dieviškosios ir žmogiškosios. Dėl to ir Marijos, Kristaus Motinos, pasak Nestoro, negalima tituluoti Dievo Motina.“²

Todėl ši doktrina teigia, kad gimė, kentėjo ir mirė tik Kristus žmogus, o Marija yra tik Kristaus žmogaus motina. Jos negalima vadinti Dievo gimdytoja, o tik Kristaus gimdytoja. Ir nors nestoriečiai teigia, kad Kristaus žmogiškoji valia sekė dieviškąja valia, tačiau bet kokia jungtis tarp žmogiškosios ir dieviškosios prigimčių yra tik moralinė, tad kalbama

apie dvi prigimtis ir du asmenis³. Nestorianizmo pradininkas yra Konstantinopolio vyskupas Nestoras (po 381–apie 451). Jis gimė persų tėvų šeimoje. Persikėlęs į Antiochiją, tapo Teodoro iš Mopsvestijos⁴ mokiniu. Kunigas, vienuolis, geras kalbėtojas imperatoriaus Teodozijaus valia nuo 428 m. tapo Konstantinopolio vyskupu. Nors jis kovojo su erezizomis, netrukus pats paneigė Marijos Dievo Gimdytojos⁵ titulą, už kurio slėpė ir kristologiniai klausimai⁶. Vėliau kilo ginčas tarp jo ir Kirilo Aleksandriečio⁷. Ši ginčą, o kartu Nestoro klaidos esmę, aptaria vienas didžiausių mūsų laikų teologų Jacques Dupuis SJ savo veikale „O jūs kuo mane laikote?“. „Antiochijos kunigas Nestoras, tapęs Konstantinopolio patriarchu, žvelgdamas kylančia „iš apačios“ perspektyva, suabejojo tikra žmogiškai-dieviška Jėzaus Kristaus vienove. Pradėdamas, kaip buvo įprasta Antiochijos tradicijoje, nuo žmogaus Jėzaus, jis klausė, koku būdu jis susijęs su Dievo Sūnumi. Jo kristologija buvo *homo assumptus* kristologija. Jo oponentas Kirilas Aleksandrietis, Aleksandrijos vyskupas, laikėsi priešingos, „kylančiosios“, kristologijos. Pradėdamas nuo Dievo Žodžio, jis klausė, koku būdu Dievas prisirišė tikrą žmogiškumą

39 [ad Ioannem, episc. Antioch., a. 433] ¹. Ὁμολογοῦμεν τοιγαροῦν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ, Θεὸν τέλειον, καὶ ἄνθρωπον τέλειον ἐκ ψυχῆς λογικῆς καὶ σώματος· πρὸ αἰώνων μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα κατὰ τὴν θεότητα, ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν τὸν αὐτὸν δι' ἡμᾶς, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα· ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ τὸν αὐτὸν κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Δύο γὰρ φύσεων ἔνωσις γέγονε· διὸ ἓνα Χριστόν, ἓνα Υἱόν, ἓνα Κύριον ὁμολογοῦμεν. Κατὰ ταύτην τὴν τῆς ἀσυγχύτου ἐνώσεως ἔννοιαν ὁμολογοῦμεν τὴν ἁγίαν παρθένον θεοτόκον, διὰ τὸ τὸν Θεὸν Λόγον σαρκωθῆναι καὶ ἐνανθρωπήσαι, καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς συλλήψεως ἐνώσει ἑαυτῷ τὸν ἐξ αὐτῆς ληφθέντα ναόν. Τὰς δὲ εὐαγγελικὰς καὶ ἀποστολικὰς περὶ τοῦ Κυρίου φωνάς, ἴσμεν

Kirilo Aleksandriečio laiško prieš Nestorijų ištrauka

Jėzuje Kristuje. [...] Galime pastebėti, kad polemikos tarp Nestoro ir Kirilo metu vis dar liko daug neaiškumų bei maišaties dėl terminijos. Kalbėdamas apie „vieną vienintelę prigimtį (*phuisis*) Jėzuje Kristuje“, Kirilas turėjo omenyje asmenų Vienovę (*hupostasis*). Kai Nestorijus kalbėjo apie dvi „prigimtis“ (*phuseis*), atrodo, jis turi galvoje du asmenis (*prosopon*). Ginčuose tarp Nestoro ir Kirilo lemiamas tapo Nestoro atsisakymas priskirti Jėzaus žmogiškojo gyvenimo įvykius asmeniškai Dievo Žodžiui. Jis teigė, kad žmogiškojo gimimo negalima priskirti Dievo Sūnui. Todėl nors Marija ir gali būti vadinama Kristaus motina (*christokos*), ji niekuomet negali būti vadinama Dievo motina (*theotokos*). Dėl to kalbama apie du subjektus: Dievo žodį ir Jėzų Kristų. Jų vienovę Nestoras suprato kaip „sajungą“ (*sunapheia*), turėdamas omenyje egzistuojančius du konkre-

čius subjektus. Jis neigė įsikūnijimo realumą.⁸ Nestoras aiškino, kad Jėzaus žmogiškumas yra tik tariamai susijęs su Dievo žodžiu⁹.

Nestoras sąmoningai darė kristologines klaidas, todėl 431 m. Efezo susirinkimas¹⁰ jį pasmerkė. Jį pasmerkė ne tik anksčiau minėtas Kirilas Aleksandrietis, bet ir daugelis kitų teologų bei filosofų, tarp kurių paminėtinas Boetijus¹¹. Jo veikalų rinkinį išleido Rusijos mokslų akademijos Filosofijos institutas. Tarp knygų publikuojamų veikalų yra svarbus Boetijaus traktatas *Prieš Eutyčą ir Nestorijų*. Čia Boetijus aiškina apie dvi hipostatiškai susijusias Kristaus prigimtis – dievišką ir žmogišką, taip paneigdamas anksčiau minėtus autorius Eutyčą ir Nestorijų¹². Imperatoriaus įsakymu buvo uždarytas į vienuolyną, o 451 m. ištremtas. Mirė netrukus po Chalkedono¹³ santarybos¹⁴.

Vyskupas Nestoras, davęs pradžia klaidingai kristologinei doktrinai, pasižymėjo kovingumu prieš erezijas, tačiau pelagijiečius¹⁵ palaikė. Tai buvo jo traukimosi nuo Visuotinės bažnyčios mokymo pradžia. Nestoras, remdamasis Teodoro iš Mopsvetijos¹⁶ kristologiniu mokymu, pradėjo neigti Marijos Dievo motinystę. Kaip teologas ir vyskupas, paneigęs Marijos Dievo Motinos titulą, prieštaravęs kristologiniam Bažnyčios mokymui, buvo pasmerktas kaip eretikas ir imperatoriaus ištremtas. Nestorianizmas kaip erezija pasmerktas Romos sinode 430 m, Efezo santaryboje 431 m.¹⁷ Tačiau ši erezija neišnyko¹⁸, nors 435 m. nestorianizmą platinti uždraudė pats imperatorius. Persekiojimo metais jo išpažinėjai pasitraukė toliau į Rytus, ir, kaip teigia daktaras Gerhardas Rauschenas, Edesos teologinė mokykla tapo svarbiu jų centru¹⁹.

Vis dėlto kyla klausimas, kodėl Nestoras konfliktavo su senu ir visuotiniu bažnyčios mokymu, kuris išdėstytas jau Apaštališkųjų Tėvų raštuose. Jau šv. Ignatas Antiochietis savo laiške Trolles tikintiesiems liudijo apie Kristaus dieviškąją ir žmogiškąją prigimtį, teigdamas esant tik vieną Kristaus asmenį²⁰. Ignatas šią tiesą dar aiškiau išsako Smirnos bažnyčios tikintiesiems.²¹ Be minėtojo Kirilo Aleksandriečio, Nestoro mokymą kritikuoja arba visiškai katalikiškai aiškina daugelis Bažnyčios rašytojų. Beveik aiškiausiai išsako tikėjimą Kristaus dievyste ir žmogyste šv. Augustinas²²: „Katalikų tikėjimas išpažįsta Kristų kaip Dievą ir tiki jį kaip žmogų. Taip yra parašyta, ir tai yra tikra. Jei Kristų tevadina-

si Dievu, tai paneigsi išganymo priemonę, kuri tave išgelbėjo. Jei Kristų vadinsi tik žmogumi, tai atmesi jėgą, kuri tave sutvėrė.“²³ Augustinui net į galvą neatina, kad Kristuje gali būti du asmenys ir dvi tik moraliai susijusios prigimtys. Bažnyčios Tėvai nepritarė ir Nestoro Dievo Gimdytojos titulo neigimui. Iš daugelio Bažnyčios Tėvų bene nuostabiausiai Mariją kaip Dievo Motiną aprašo Efremas Sirietis²⁴ savo sukurtaime himne²⁵. Tad darytina išvada, kad Nestorui ir jo sekėjams netrūko žinių apie Bažnyčios tikėjimo supratimą, tačiau šio supratimo nebuvo paisoma.

Galima būtų šiame darbe ilgai nagrinėti senosios bažnyčios veikalus pavadinimu *contra nestorianos* (prieš nestoriečius), kuriuos rašė daugelis krikščionių teologų bei filosofų po Chalkedono visuotinio susirinkimo. Jų kristologinį mokymą tarsi apžvelgia stačiatikių teologas Paulius Evdokimovas veikale *Poznanie Boga w Kościele Wschodnim (Dievo pažinimas Rytų Bažnyčioje)*, Jėzaus Kristaus asmenyje pažindamas hipostatiškai susijusias dievišką ir žmogišką prigimtį, bet ne du asmenis²⁶. Tarsi apibendrinamas šią diskusiją Evdokimovas pateikia visai kitokį Bažnyčios Tėvų mokymą apie Kristų nei tas, kurį skelbia nestoriečių teologija. Evdokimovui pritaria ir kitas senosios krikščionių literatūros žinovas (ypač Rytų) – Vladzimežas Loskis savo veikalė apie Rytų bažnyčios teologijos mistinį pobūdį. Jis teigia, kad senieji bažnyčios rašytojai nepritarė nei nestoriečių, nei monofizitų kristologijai²⁷. Senujų bažnyčios Tėvų mokymą šiandien tarsi kartoja katalikų Bažnyčios katekizmas²⁸.

NESTORO MOKYMO REIKŠMĖ ŠIŲ DIENŲ KRIKŠČIONYBEI

Nestoro mokslo sekėjai ilgainiui skilo į atskiras grupes. Vieni ir toliau išliko Bažnyčiai priešingos doktrinos krikščionys, o kiti sugrižo į vienybę su Romos Katalikų Bažnyčia. Dalis nestoriečių, paklusę Katalikų Bažnyčios doktrinai, sudarė uniją. Taip 1841 m. susikūrė unijinė chaldėjų Bažnyčia, kuri, kaip teigia arkivyskupas N. Eterovičius, ir šiandien yra visiškai vieninga: „Katalikų Bažnyčia Artimuosiuose Rytuose save išreiškia per šešias „sui iuris“ Bažnyčias: koptų, graikų-melkitų, sirų, maronitų, chaldėjų ir armėnų Bažnyčias. Prie jų reikia pridėti lotynų apeigų katalikus ir iš Indijos atvykusius sirus-malankarus ir sirus-malabarus. Šių Bažnyčių nariai visi kartu liudija tikėjimo vienybę išliekant jų tradicijų, teologijos, dvasinių, liturginių ir kanoninių aspektų, kaip ir platesnio geografinio bei kultūrinio konteksto skirtumams. Visiems jiems yra skirtas apaštalinis paraginimas. Taip pat nereikia užmiršti, kad Sinodo darbuose dalyvavo kitų krikščioniškų Bažnyčių ir konfesijų nariai...“²⁹ Kiti, apsigyvenę Malabar³⁰ vietovėje, jau Diampero sinode 1599 m. sudarė uniją su Katalikų Bažnyčia³¹.

Pastaruojų metu nedidelė nestoriečių bendruomenė pasklidusi Irake, Sirijoje, Amerikoje. Pagal Vatikano Rytų Kongregacijos duomenis, kuriuos pateikia Mauricijus Gardillo, iki 1954 m. Nestoro sekėjų, naudojančių chaldėjų ritą, pasaulyje buvo 82000, o tą patį ritą naudojančių chaldėjų katalikų (unitų) – 140 720 tikinčiųjų. Taip pat reikėtų paminėti, kad Malabarų ritą naudojo 947 109 tikinčiųjų³². Savo svarstymus ir skaičius pateikia ir istorikas A. Frencenas. Anksčiau pa-

teikti mažesni tikinčiųjų skaičiai paaiškinami neseniai praūžusiu Antruoju pasauliniu karu: „Jo (Nestoro, – *aut. past.*) šalininkai prieglobsčio ieškojo Persijoje ir ten įsteigė greitai suklestėjusią Nestoriečių bažnyčią. Jos sėkmę liudija gyvas vienuoliškas gyvenimas, ryški teologija (mokyklos Seleukijoje ir Nisibyje) ir imponuojanti misijų veikla. Misionieriai nusigavo iki Malabaro, Indijos („Tomo krikščionys“) ir Turkestan; nestoriečių „karolikoso“ Timotiejaus I laikais krikščionybė per kinų Turkestaną 780–823 m. pasiekė net Tibetą ir Centrinę Kiniją. XIV a. pradžioje nestoriečių bažnyčia vien tik Vidurio Azijoje turėjo 10 metropolitų sostų ir gausią čiabuvių dvasininkiją. Vėliau per kruvinus Tamerlano persekiojimus (1380 m.) šios misijos buvo sunaikintos ir XVI a. didelės nestoriečių grupės (chaldėjai³³ ir Malabaro krikščionys) prisijungė prie Romos; šiandien nestoriečių bažnyčia Irake, Irane ir Sirijoje dar priskaičiuoja apie 80 000 išpažinėjų, Indijoje – 5000 ir Amerikoje – 25 000.“³⁴

Tačiau didesnės jų įtakos krikščionybė nebejaučia. Čia galima būtų remtis Rytų, kur ir kilo nestorianizmas, krikščionybės tyrinėtojais. Štai Ukrainos katalikų universiteto profesorius Vasilius Laba (Василь Лаба), patrologinės literatūros specialistas, savo knygoje *Пампология* aprašydamas senuosius krikščionių literatūros autorius, Nestorui netgi neskiria atskiro teksto. Kalbėdamas apie nestorianizmą, V. Laba tikrai jo kontekste pristato Nestorijų, o jo mokymą nagrinėja daugiau istoriniu požiūriu³⁵. Žinomiausias čekų kilmės Rytų krikščionių

dvasingumo tyrinėtojas Tomašas Špidlikas daug dėmesio skiria ne tik viduriniųjų amžių, bet ir patristikos autoriams. Tačiau jo turbūt svarbiausiame veikle *Krikščioniškųjų Rytų dvasingumas* neužsimenama apie nestoriečių įtaką krikščionybės autentiškam supratimui.³⁶

Nestoriečių kristologijai bei mariologijai nepritaria ir Stačiatikių bažnyčia. Štai stačiatikių vyskupas Maksimas kristologiją aiškina nenukrypdamas nuo seno ir visuotinio krikščionių tikėjimo.³⁷ Marijos, Dievo Motinos doktriną (kaip ir katalikai) dėsto Aleksis Knezefas savo dogmatikos veikle apie Mariją³⁸. Ypačingą pagarbą Marijai kaip Dievo motinai išreiškia ir kitas stačiatikių teologas – Sergejus Bulgakovas. Veikle *Stačiatikybė* Mariją vadina Dievo motina ir žmonių užtarėja³⁹. Mariologinį stačiatikių mokymą, vadindamas Mariją Dievo Motina, liudija kitas stačiatikių teologas vyskupas Aghiorgoussis, pats geras patrologijos žinovas.⁴⁰ Vis dėlto mariologijoje tarp stačiatikių ir katalikų ne visais klausimais sutariama (pirmiausia – dėl Marijos Nekaltojo prasidėjimo dogmos)⁴¹. Nors stačiatikiai Marijai teikia hiperdulijos kultą, jie prieštarauja minėtajai Marijos Nekaltojo prasidėjimo dogmai remdamiesi gimtosios nuodėmės universalumu. Ir tai daro remdamiesi tik savaip interpretuojamomis keliomis Švento Rašto citatomis⁴², nesėkmingai mėgna paramos savo požiūriui ieškoti Bažnyčios Tėvų raštuose.

Nestoriečių teologijai, turint omenyje kristologiją, prieštarauja ir šiandieninė evangelikų liuteronų teologija. Kalbėdami apie žmogaus atpirkimą, jų teologai kalba apie Jėzų kaip žmogų ir Dievą,

nekalbėdami apie du asmenis⁴³. Tokios pat nuomonės laikosi ir evangelikai reformatai⁴⁴. Monofizitų bažnyčios, prieštaraudamos Chalkedono visuotinio susirinkimo nutarimams, prieštarauja tiek katalikų, stačiatikių, evangelikų, tiek nestoriečių kristologijai; jos teigia, kad Jėzaus Kristaus asmenyje esama tik dieviškosios prigimties⁴⁵. Tad sunku įsivaizduoti jų ir nestoriečių ekumeninį dialogą. Tad apskritai kyla klausimas, ar nestoriečius galima kviešti į dialogą.

Vis dėlto labai svarbus krikščionių vienybės žingsnis buvo popiežiaus Jono Pauliaus II ir Babilono chaldėjų (unijinės bažnyčios)⁴⁶ patriarcho Dinchos IV pasirašytas kristologinis susitarimas 1994 m.⁴⁷, o 1997 m. pradėtas dialogas tarp Asirų rytų ir Antiochijos sirų stačiatikių (ortodoksų) bažnyčių⁴⁸.

Visgi gerokai pasikeitė ir pačių nestoriečių doktrina, gerokai priartėjusi prie visuotinio ir senojo krikščionybės mokymo. „Šiandien tebegyvuojančios vadinamosios nestorietiškos (Senovės Rytų) Bažnyčios kristologiškai kalba apie dvi prigimtis, dvi hipostazes ir vieną asmenį Jėzuje Kristuje.“⁴⁹ Beliktų kalbėti tik apie prigimčių hipostatinę vienybę.

Nepaisant esminių teologinių prieštaravimų, Katalikų Bažnyčia kviečia ir Nestoro pasekėjus ekumeniniam dialogui, nes ir praėjus penkiasdešimčiai metų po Antrojo Vatikano susirinkimo pradžios tebelieka aktualus jo siekis: „Vienybės atkūrimas tarp visų krikščionių yra vienas pagrindinių Šventojo Visuotinio Vatikano II susirinkimo tiklų.“⁵⁰ Tad nestoriečiams, nors ir susipainiojusiems jų teologiniuose klystkeliuose, atverta krikščioniško bendravimo galimybė.

IŠVADOS

Pasvarstę nestorianizmo ištakas, jo santykį su Bažnyčios Tėvų mokslu bei šiandieninių krikščionių teologų mokyumu, galime daryti šias išvadas:

Nestoriečių doktrina, prieštaravusi senam ir visuotiniam Bažnyčios mokymui, buvo labai aiškiai sukritikuota senuose krikščionių teologų veikaluose. Nei kristologija, nei mariologija, nei kitos klaidingos nestoriečių pažiūros nerado paramos Bažnyčios Tėvų raštuose. Daugelis ankstyvosios Bažnyčios autorių labai aiškiai kritikavo nestoriečių doktri-

ną, prieštaravusią oficialiam Bažnyčios mokymui, iškilmingai skalbtam Visuotiniuose susirinkimuose.

Šių laikų krikščionys teologai nepritaria esminėms nestoriečių klaidoms. Katalikų autoriai paneigia minėtosios bendruomenės teologines klaidas. Esminiams kristologiniams nestoriečių teiginiams nepritaria ir Stačiatikių bažnyčia, ir evangelikų bažnyčios. Vis dėlto Katalikų Bažnyčia kviečia Nestorio sekėjus ekumeniniam dialogui.

Literatūra ir nuorodos

¹ Nestoriečiai kai kuriais atžvilgiais nesiskiria nuo katalikų. Tačiau esminiais dogmatikos klausimais nesutarimai yra aiškūs. Jie, nors ir neneigia šv. Petro primato, o daugelis teoriškai net sutinka ir su Romos popiežiaus primatu, tačiau praktiškai jo nepripažįsta. Šv. Petro primatą nestoriečiai išpažįsta savo liturginiuose tekstuose, pirmųjų amžių susirinkimų bei teologų raštuose. Gerdami švč. Mergelę Mariją, vis dėlto atmeta Dievo Gimdytojos titulą. Nestoriečiai taip pat turi klaidingą nuomonę apie Eucharistiją, o apie Šv. Dvasią sako *ex Patre procedit*. Sakramentų, gimtosios nuodėmės, švč. Mergelės Marijos Nekalto Prasidėjimo klausimais yra įvairios nuomonės, todėl negalima išskirti vieningo mokymo. Nestoriečiai, remdamiesi Įsikūnijimo doktrina, teigia, kad po Konsekracijos Eucharistijoje išlieka duona ir vynas, tarp duonos ir Kristaus Kūno yra tik moralinė vienybė. Svarbiausia jų kristologinė klaida – mokymas apie Kristaus prigimtį, hipostatinę prigimčių vienybę.

² http://storico.radiovaticana.va/lit/storico/2007/10/158788_bendroji_audiencija_popieziaus_katechezes_apie_sv_kirila_aleksandrieti_santrauka.html

³ Mauricius Gordillo S. J., *Compendium Theologiae Orientalis*. – Ramae: Pont.Inst. Orientalium Studiorum 1950, p. 223.

⁴ Teodoras iš Mopsvestijos (apie 350–428), gimė Antiochijoje, turtingoje ir garsioje šeimoje.

Mokėsi kartu su Jonu Auksaburniu, įstojo į vienuolyną, studijavo Šv. Raštą, gyveno asketiškai. Greitai išėjo iš vienuolyno, nutarė vesti, bet, Jono Auksaburnio pamokytas, nekūrė šeimos. Vėliau tapo kunigu, mokytojavo Antiochijoje, kovojo su klaidingais mokymais. Susipažino su Diadoru iš Tarso, tapo Mopsvestijos vyskupu, kovojo su alegoriniu Aleksandrijos mokyklos Šv. Rašto aiškinimu. Tik keturias psalmes laikė mesijinėmis. Nepripažino viso ST ir NT kanono. Darė kristologines ir kitas klaidas. Mirė susitaikęs su Bažnyčia.

⁵ Θεοτοκος (Μητέρα του Θεού). Graikų kalba titulus Θεοτοκος lietuviškai verčiamas Dievo Gimdytoja (Μητέρα του Θεού) – Dievas Motina. Švenčiausioji Dievo Motina Marija yra aukščiau už angelus, cherubinus ir serafinus – už visus protingus Dievo kūrinčius. Ji yra visos dangiškos ir žemiškos kūrinijos valdovė. Ji visada mergelė. Mergelė – tai reiškia pradėjusi ir pagimdžiusi viename asmenyje ir Dievą, ir žmogų.

⁶ Augustas Frencenas. *Trumpa bažnyčios istorija*. – Marijampolė: Ardor, 2004, p. 72.

⁷ Kirilas Aleksandrietis (apie 375–444), gimė Aleksandrijoje. Puikiai išsimokslinęs Kirilas kurį laiką gyveno su vienuoliais dykumoje. 403 m. kartu su savo dėde patriarchu Teofilium dalyvavo sinode „Ad quercum“. Šiame sinode neteisingai buvo apkaltintas Jonas Auksaburnis. Kirilas 412 m. tapo patriarcho Teofilio įpėdiniu. Būda-

mas karšto charakterio, jis kartais be reikalo įsiveldavo į konfliktus su savo oponentais. Būdamas ortodoksijos gynėjas, kovojo su Nestoro sekėjais. Antinestorišką protestą pademonstravo 429 m. „Velykiniame laiške“ ir „Laiške Egipto vienuoliams“. Kirilas, parašęs daug egzegetinių, dogmatinių ir apologetinių veikalų, priklauso didiesiems Bažnyčios Tėvams ir teologams. Kirilo Aleksandriečio raštai yra labai svarbūs ir Bažnyčios istorijai, ir dogmų istorijai. Nors literatūrinio požiūriu jie nėra įmantrūs, tačiau pasižymi minties aiškumu, tiksliu sąvokų formulavimu, moksline metodika. Buvo ortodoksijos gynėjas, kovojo su Nestoro klaida. Šv. Kirilas yra vienas didžiųjų Bažnyčios Tėvų ir mokytojų. Jis aiškiai išdėstė Švč. Trejybės ir kristologijos mokslą, su didžiausiu uolumu jį gynė, daug nusipelnė Šv. Dvasios ir malonės mokslui.

⁸ Jacques Dupuis SJ. *O jūs kuo mane laikote? Kristologijos įvadas*. Iš prancūzų k. vertė V. Mackėla. – Vilnius: Katalikų pasaulis, 2004, p. 143.

⁹ Ten pat, 144.

¹⁰ Trečiasis iš eilės Visuotinis Bažnyčios susirinkimas, įvykęs 431 m. Efeze. Jis buvo sušauktas, kad išspręstų kai kuriuos kristologinius ir kitus klausimus, susijusius su nestorianizmu.

¹¹ Severinas Boetijus (apie 480–524), gimė Romoje senųjų aristokratų šeimoje. Mokėsi Romoje, Aleksandrijoje, buvo senatoriumi, o nuo 510 m. – konsulu. Vėliau buvo neteisingai apkalintas išdavyste ir karaliaus Arijono Teodoriko Didžiojo nurodymu Pavijoje nužudytas; relikvijos patalpintos Šv. Petro Bažnyčioje. Boetijus savo raštais gerokai pastūmėjo teologijos mokslo plėtrą. Jis išvertė daug Aristotelio raštų, taip supažindindamas ateinančias kartas su Aristotelio logikos pagrindais; juos naudojo mokslieškiai pagrįsdamas dogmas. Boetijus sukūrė viduramžių muzikos ir aritmetikos teorijos pagrindus.

¹² Ж. Боэций. *Против Евтихия и Нестория*. Перевод Т. Ю. Бородай. // Боэций. „Утешение Философии“ и другие трактаты. – Москва: Наука, 1990, с. 147.

¹³ Chalkedono susirinkimas paskelbė papildytą tikėjimo išpažinimą ir tokiu būdu sustiprino Bažnyčios doktriną, nukreiptą prieš prieš nestorianizmą ir arijonizmą.

¹⁴ Kęstutis Žemaitis. *Orientalinės teologijos pagrindai*. – Marijampolė: Ardor, 2002, p. 34–36.

¹⁵ Neigė gimtąją nuodėmę, skelbė, kad žmogus be Dievo malonės gali pats pasiekti išganymą. Pelagianizmo pradininkas vienuolis Pelagijus (apie 350–apie 422 m.).

¹⁶ Teodoras iš Mopsvestijos (apie 350–428), gimė Antiochijoje, turtingoje ir garsioje šeimoje. Mokėsi kartu su Jonu Auksaburniu, įstojo į vienuolyną, studijavo Šv. Raštą, gyveno asketinį gyvenimą. Greitai išėjo iš vienuolyno, nutarė vesti, bet, Jono Auksaburnio pamokytas, nekūrė šeimos. Vėliau tapo kunigu, mokytojavo Antiochijoje, kovojo su klaidingais mokymais. Susipažino su Diadoru iš Tarso, tapo Mopsvestijos vyskupu, kovojo su alegoriniu Aleksandrijos mokyklos Šv. Rašto aiškinimu. Tik keturias psalmes laikė mesijinėmis. Nepripažino viso ST ir NT kanono. Darė kristologines ir kitas klaidas. Mirė susitaikęs su Bažnyčia.

¹⁷ Efezo susirinkime nestorianizmo šalininkai rėmėsi antiochietiškuoju teiginiu, kad dvi tobulos esmės tapti viena tobula esme negali. Jie rėmėsi dar Diodozo iš Tarso mokymu (m. apie 394 m.) ir Diodoro mokinio Teodoro iš Mopsvestijos aiškinimu, kad Kristuje egzistuoja dvi prigimtys „laikysenos“ vienybėje. 431 m. per Sekminių šventes prasidėjęs Efezo susirinkimas išpažino tikėjimą su TEOTOKOS. Šis susirinkimas tam tikra prasme išskyrė Antiochijos ir Aleksandrijos teologines pozicijas, tačiau 433 m. buvo susitaikyta (Susirinkimą vyskupas Kirilas pradėjo be popiežiaus legatų, nesitaikė su Bažnyčios valia. Antiochijos patriarchas, pavėlavęs į susirinkimą, pradėjo jį naujoje vietoje).

¹⁸ Imperatoriui Zenonui persekiojant nestoriečius, šie persikėlė į Persiją, o Nisibė tapo naujuoju centru, stipria teologine mokykla, dėl to Persija greitai tapo nestorietiška. Viduramžiais nestoriečiai turėjo 230 vyskupijų, tačiau 1379–1405 m. mongolų atplūdžio metu, prasidėjęs krikščionių persekiojimai, nestorianizmas patyrė didžiulius nuostolius. Vėliau vidiniai nesutarimai ir I pasaulinis karas dar labiau šią bažnyčią susilpnino. Vidinis nestoriečių skilimas įvyko dar 1551 m. Dvi atskiros jų grupės – „Elijo linija“ ir „Simono linija“ – turėjo savus šalininkus. Abiejų grupių patriarchai bandė ieškoti paramos Romos Bažnyčioje, o tai palengvino sąlygas unijai. 1681 m. atsirado „Juozapo linija“ ir įsteigtas naujas sirų chaldėjų patriarchatas bei sudaryta unija su Romos Katalikų Bažnyčia.

¹⁹ Gerhard Rauschen. *Patrologie*. – Freiburg im Breisgau: Herder, 1931, p. 194.

²⁰ S. Ignatius Antiochenus, Epistula ad Trallianos, 9.1/ Rouet de Jurnel MJ, S.J., Enchiridion Patristicum, Locos SS. Patrum, Doctorum Scriptorum Ecclesiasticorum, Friburg, 1911.

- ²¹ S. Ignatius Antiochenus, Epistula ad Smyrnaeos, 1.1/ Rouet de Jurnel MJ, S.J., Enchiridion Patristicum, Locos SS. Patrum, Doctorum Scriptorum Ecclesiasticorum, Friburg: Herder, 1911.
- ²² Augustinas (354–430), gimė Tagaste, dalį gyvenimo praleido vadovaudamasis jausmais ir nekrikščioniško gyvenimo sukuryje, tačiau tiesos ieškojimas, motinos maldos ir prašymai, pagaliau šv. Ambrozijaus pamokslai jį atvedė į Bažnyčią. Pasikrikštijęs Augustinas tapo vienu žymiausių Bažnyčios šventųjų. Sulaukęs 43 metų Augustinas buvo konsekruotas Hiponos vyskupu.
- ²³ Augustinas. *Traktatas į Jono evangeliją*. // *Didžiųjų Bendrijos Tėvų mintys*. Sudarė J. Gutauskas. – Putnamas, 1979, p. 157.
- ²⁴ Efreimas Sirietis (apie 306 – po 373), gimė Nisibyje, krikščioniškoje šeimoje, mokėsi pas Nisibio vyskupą Jokūbą. Iš vyskupo Folegozo išmoko jungti mokslą su askeze. 363 m., persams užėmus Nisibį, diakonas Efreimas su daugeliu krikščionių paliko savo kraštą ir apsigyveno romėnų valdomame Edese. Su Efreimo pedagogine veikla yra susijusi persų krikščioniškos mokyklos pradžia.
- ²⁵ Efreimas Sirietis. Kristaus Gimimo himnas 1. // *Didžiųjų Bendrijos Tėvų mintys*. Sudarė J. Gutauskas. – Putnamas, 1979, p. 167.
- ²⁶ Paul Evdokimov. *Poznanie Boga w Kościele Wschodnim*. – Kraków: Wydawnictwo „M”, 1996, s. 39–63.
- ²⁷ Włodzimierz Łoski. *Teologia mistyczna Kościoła Wschodniego*. – Warszawa: PAX, 1989, s. 137.
- ²⁸ *Katalikų Bažnyčios katekizmas*. – Kaunas: LKB, 1996, p. 94–96.
- ²⁹ <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2012-09-14-arkivysk-n-eterovic-artimuju-rytu-krikscionys-nera-vieni/87983>
- ³⁰ Tradiciškai manoma, kad Malabaro bendruomenę įkūrė apaštalas šv. Tomas, nors nėra aišku, ar Indijoje krikščionybė jau egzistavo iki V a. Iš Persijos ir Sirijos pabėgę krikščionys apsigyvendavo Malabaro dykumoje ir įkūrė pirmąsias bendruomenes. Jos priklausė Babilono katalikatai ir perėmė nestorietų tikėjimą. Viduramžiais atsirado ryšiai su Romos Bažnyčia. Nuo 1328 m. popiežius pradėjo skirti Malabaro vyskopus. Kai portugalai užkariavo dykumą, Diampero sinode 1599 m. Malabaro krikščionys atmetė nestorianizmą ir sudarė uniją su Romos Katalikų Bažnyčia. 1620 m. arkidiakonas Grigorijus pasipriešino unijai. Vėliau, jo sekėjų dpastangomis, unija 1653 m. buvo nutraukta, tačiau karmelitų dėka ji vėl 1662 m. buvo atkurta. Malabaro unitai sudarė Malabaro krikščionių daugumą.
- ³¹ Mauricius Gordillo S. J., *Compendium Theologiae Orientalis*, p. 224.
- ³² Ten pat, p. 18.
- ³³ Pagal Bažnyčios tradiciją, Chaldėjos teritorijoje, kuri yra Babilonijos pietuose, misijas atliko pats apaštalas Tomas.
- ³⁴ Žr. Augustas Frencenas. *Trumpa bažnyčios istorija*.
- ³⁵ Василий Лаба. *Патрология: життя, письма і вчення Отців Церкви*. – Рим: Український Католицький Університет ім св. Климента Папи, 1974, c. 263–265.
- ³⁶ Žr. Tomáš Špidlik. *Krikščioniškųjų Rytų dvasingumas*. Iš italų k. vertė A. Vens- Kauskaitė. – Vilnius: Dialogo kultūros institutas, 2007.
- ³⁷ Bp. Maximos (E. Aghiorgoussis). *Pravoslavie*. Red. K. Leśniewski, J. Leśniewska– Lublin: Prawosławna Diecezja Lubelsko-Chełmska, 1999, s. 42–43.
- ³⁸ Alexis Kniazeff. *Тεοτοκος, Matka Boża w Kościele prawoslawnym*. – Warszawa, 1996.
- ³⁹ Sergejus Bulgakovas. *Stačiatikybė*. Iš rusų k. vertė R. Černius. – Vilnius: Katalikų pasaulis, 2006, p. 184–200.
- ⁴⁰ Bp. Maximos (E. Aghiorgoussis), *Pravoslavie*, p. 41.
- ⁴¹ Sergejus Bulgakovas. *Stačiatikybė*, p. 186.
- ⁴² Bp. Maximos (Aghiorgoussis). *Pravoslavie*, p. 41.
- ⁴³ Andrzej Zuberbier i dr. *Parówanie wyznaw*. – Warszawa: Metropolia Prawosławna, 1988, s. 111–114.
- ⁴⁴ Ten pat, p. 114–117.
- ⁴⁵ *Encyklopedia Katolicka*, t. XIII, Monofyzytyzm. – Lublin: KUL, 2009, s. 1531–55.
- ⁴⁶ Babilono chaldėjų bažnyčia yra vietinė Asirų bažnyčia, atsiskyrusi nuo Asirų bažnyčios ir prisijungusi prie Katalikų bažnyčios. (*Visuotinė Lietuvių enciklopedija. Babilono chaldėjų patriarchatas*. T. IV. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2003, p. 10).
- ⁴⁷ *Encyklopedia Katolicka. Nestorianski kościol*. T. XIII – Lublin: KUL, 2009, s. 950.
- ⁴⁸ *Visuotinė Lietuvių enciklopedija. Babilono chaldėjų patriarchatas*. T. IV. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2003, p. 10.
- ⁴⁹ Herbert Vergrimler. *Naujasis teologijos žodynas. Nestorijonybė*. Iš vokiečių k. vertė G. Žukas. – Kaunas: Katalikų interneto tarnyba, 2003, p. 377.
- ⁵⁰ *Dekretas dėl ekumenizmo (Unitatis redintegratio)*. Pratumė. // *Vatikano II susirinkimo nutarimai*. – Vilnius: Aidai, 2001.